

ZISTENIA UNPLUGGED 1 (2012-2015)

- 69 základných škôl na Slovensku (32 experimentálnych a 37 kontrolných)
- 1534 žiakov bolo zapojených do skúmania efektivity programu
- program Unplugged absolvovalo takmer 600 žiakov
- podpora MŠ SR (projekt APVV-0253-11)

VYBRANÉ VÝSLEDKY VÝSKUMU:

Skúmanie efektu Unplugged programu bolo realizované a publikované do t.č. na základe výsledkov troch vln zberu dát, tzn. pred, bezprostredne po a tri mesiace po realizácii Unplugged programu. Krátkodobý efekt Unplugged programu bol zistený vo vzťahu k vnímaniu rizika užívania alkoholu, fajčeniu tabakových cigariet a užívaniu marihuany (Berinšterová, Orosová, Gabrhelík 2014), bol preukázaný nárastom úrovne uvedomovania si negatívnych dôsledkov konzumácie alkoholu medzi školákmi (Orosová et al. 2014a). Zistený bol efekt účasti v Unplugged programe vo vzťahu k „*self-liking*“ medzi chlapcami a vo vzťahu k „*self-competence*“ medzi dievčatami (Berinšterová, Gajdošová, Orosová, Gabrhelík, 2014).

Nepriamy efekt Unplugged programu bol zistený vo vzťahu k celožitovnej prevalencii fajčenia tabakových cigariet medzi školákmi. Realizované mediačné analýzy boli zamerané na skúmanie psychologického mechanizmu efektívnosti Unplugged programu na fajčenie tabakových cigariet a konzumáciu alkoholu medzi školákmi (Berinšterová, 2015). Nepriamy efekt Unplugged programu bol zistený prostredníctvom dvoch mediačných modelov vo vzťahu k celožitovnej prevalencii fajčenia tabakových cigariet, pričom mediátorom efektu bola pozitívna sebaúcta (Model 1) a deskriptívne normatívne presvedčenia týkajúce sa prevalencie priateľov užívajúcich tabakové cigarety (Model 2). Tzn., že 3 mesiace po skončení programu bol zistený efekt programu vo vzťahu k seba-úcte a deskriptívnym normatívnym presvedčeniam týkajúcim sa prevalencie priateľov užívajúcich tabakové cigarety, pričom vyššia úroveň seba-úcty a nižšia úroveň deskriptívnych normatívných presvedčení mali vzťah k nefajčeniu školákov (tzn., že školáci udávali, že nikdy nefajčil(a) v svojom živote tabakové cigarety). Kontrolovanými premennými uvedených analýz bol rod, zmeny v pripútanosti voči škole (porovnanie premennej v čase pred a tri mesiace po realizácii Unplugged programu), zmeny vo vnímanom socio-ekonomickom statuse (porovnanie premennej v čase pred a tri mesiace po realizácii Unplugged programu), deskriptívne normatívne presvedčenia / pozitívna sebaúcta (v čase pred realizáciou Unplugged programu), celožitovná prevalencia užívania tabakových cigariet (v čase pred realizáciou Unplugged programu).

UŽÍVANIE ALKOHOLU, TABAKOVÝCH CIGARIET A MARIHUANY A ICH KORELÁTY

VNÍMANÁ DOSTUPNOSŤ UŽÍVANIA ALKOHOLU, TABAKOVÝCH CIGARIET A MARIHUANY

V modeli vysvetľujúcom fajčenie tabakových cigariet mali významný podiel: dostupnosť tabakových cigariet (Berinšterová, Orosová, Miovský, 2014a). Všetky typy dostupnosti (cigariet, alkoholu a marihuany) súviseli so znížením účinnosti odmietania cigariet, alkoholu a marihuany tak u chlapcov, ako aj u dievčat vo veku 11,72 roka (Gajdošová et al., 2015a).

RIZIKOVÉ SPRÁVANIE A VZDELANIE RODIČOV

Denné fajčenie rodičov súviselo s fajčením adolescentov (Bacikova-Sleskova, Benka, Kalina, Orosova, 2015; Berinšterová, Orosová, Miovský, 2014a). Zároveň sme potvrdili existenciu nepriameho vzťahu medzi týmito dvoma premennými prostredníctvom percipovaného súhlasu rodičov s fajčením adolescentov a prostredníctvom odhadovaného počtu fajčiacich kamarátov. (Bacikova-Sleskova, Benka, Kalina, Orosova, 2015).

Spoločenské pitie alkoholu rodičmi takisto úzko súviselo s pitím alkoholu ich detí. Tento vzťah bol však úplne mediovaný prostredníctvom percipovaného súhlasu s pitím piva a čiastočne mediovaný prostredníctvom počtu pijúcich kamarátov (Bačíková, Berinšterová, Orosová, 2015).

Opitosť otca (aspoň raz do mesiaca) nesúvisela s opitosťou adolescenta priamo, len nepriamo prostredníctvom percipovaného súhlasu s pitím piva a odhadovaným počtom priateľov, ktorí sa opijú. V prípade matky, bol tento vzťah potvrdený i priamo (Berinšterová a kol., 2015, monografia).

Vysokoškolské vzdelanie otca znižovalo, zatiaľ čo vysokoškolské vzdelanie matky zvyšovalo pravdepodobnosť skúsenosti s fajčením (Bačíková, Berinšterová, Orosová, 2015).

NORMATÍVNE PRESVEDČENIA A OČAKÁVANÉ DÔSLEDKY UŽÍVANIA ALKOHOLU A TABAKOVÝCH CIGARIET

Deskriptívne normatívne presvedčenia o počte priateľov užívajúcich alkohol ako aj tabakové cigarety boli významne spojené s užívaním alkoholu a tabakových cigariet dospelých. (Brutovská et al., 2015; Berinšterová, Orosová, Miovský, 2014a). Moderátorom vzťahu vyšších deskriptívnych normatívnych presvedčení a výskytu konzumácie alkoholu bol rod, podobne veľkosť obce bola moderátorom vzťahu vyšších pozitívnych očakávaných dôsledkov a výskytu konzumácie alkoholu (Brutovská, Berinšterová, Orosová, 2014).

Zistili sme vzťah vyšších pozitívnych očakávaných dôsledkov, väčšej veľkosti obce a mužského rodu k výskytu konzumácie alkoholu. Brutovská, Berinšterová, Orosová, 2014).

Preukázaný bol mediačný vplyv očakávaných dôsledkov vo vzťahu deskriptívnych

normatívnych presvedčení a konzumácie alkoholu. Vyššia úroveň deskriptívnych normatívnych presvedčení má vzťah k výskytu konzumácie alkoholu a pozitívnejšie očakávané dôsledky sú mediátorom tohto vzťahu (Brutovská et al., 2015).

VNÚTORNÉ ZDROJE, REZILIENCIA

Poukazujeme na špecifické funkcie sebaúcty, reziliencie a sebaregulačných mechanizmov vo vzťahu k sebaúčinnosti odmietania fajčenia, alkoholu a marihuany v závislosti od rodu. U chlapcov zvýšená úroveň hľadania nového asociovala s dostupnosťou alkoholu a nižšou sebaúčinnosťou jeho odmietania. U dievčat vysoká emocionálna regulácia a sebaúcta asociovala s vyššou sebaúčinnosťou odmietania alkoholu a cigariet, sebakontrola s vyššou sebaúčinnosťou odmietania marihuany (Gajdošová et al., 2015b). Sebakontrola bola významným mediátorom medzi podpornými vzťahmi v prostredí a frekvenciou užívania alkoholu (Berinšterová, Orosová, Miovský, 2014b) ako aj medzi vkladaním nádeje významnými dospelými a celoživotnou prevalenciou užívania tabakových cigariet (Berinšterová, Orosová, Miovský, in press).

PROBLÉMOVÉ SPRÁVANIE

Najčastejšie sa vyskytujúcimi formami problémového správania u žiakov základných škôl boli v našom výskume bitka a príležitostná hra na hracích automatoch (Janovská, Berinšterová, Orosová, Gabrhelík, 2014). Zistili sme významné rodové rozdiely v životnej prevalencii konzumácie alkoholu, fajčenia tabakových cigariet, nadmerného hrania počítačových hier a bitiek v škole v neprospech chlapcov. Konzumácia alkoholických nápojov u školákov (žiacov základnej školy) bola na základe nášho výskumu vo významnom pozitívnom vzťahu k tomu, či alkohol pije ich najlepší priateľ, od úrovne sebakontroly a od ich pozitívnych resp. negatívnych očakávaní od pitia (Janovská, Orosová, Berinšterová, Gajdošová, 2015b). Analýza dát poukázala aj na to, že sebaregulácia, emocionálna regulácia a rodičovský monitoring majú protektívny účinok vzhľadom ku konzumácii alkoholu u mladistvých (Janovská, Orosová, Berinšterová, Gajdošová, 2015a).

Čo sa týka sebapoškodzujúceho správania, neboli z hľadiska rodu zistené významné rozdiely v jeho výskyte u školákov. Tendencia k sebapoškodzovaniu a k útekem z domu významne negatívne súvisela s pozitívnym postojom k sebe a s emocionálnou reguláciou. Pravdepodobnosť suicídia sa zvyšovala s nižšou mierou rodičovského monitoringu a nižšou mierou pozitívneho postoja k sebe (Janovská, Berinšterová, 2015). Rodičovský monitoring bol protektívnym faktorom aj vo vzťahu k fajčeniu tabakových cigariet, nadmernému hraniu počítačových hier a krádežiam v obchode. Školáci s pozitívnym postojom k sebe mali tiež tendenciu menej fajčiť a menej sa zapájať do bitiek v škole. Sebakontrola a emocionálna regulácia boli v negatívnom vzťahu k agresívnym a antisociálnym formám správania (Berinšterová, Janovská, Gajdošová, Kalina, Bačíková, 2015).

Prínos programu prevencie pre dospievajúcich je v rozvíjaní postojov, noriem a presvedčení, ktoré pôsobia protektívne vo vzťahu k užívaniu návykových látok.

REFERENCIE A NADVÄZUJÚCE PUBLIKAČNÉ VÝSTUPY:

- Barinková, K., Orosová, O., Berinšterová, M. (2014a). Alcohol Use in Slovak early adolescents: Role of assertiveness and selected psychological variables. *European Journal of Public Health*, 24 (2), s. 239. - ISSN 1101-1262.
- Barinková, K., Orosová, O., Berinšterová, M. (2014b). Alcohol Use in Slovak early adolescents: Analysis of self-efficacy, expected consequences and selected contextual variables. In: *Risk-taking behavior prevention – Health promotion – Self-care : The 3rd Psychology Cassoviensis Conference : Book of Abstracts : 4th - 5th December 2014, Košice, Slovakia (s.50 – 51)*. Košice: Pavol Jozef Šafárik University in Košice.
- Bavolar, J., Orosova, O., Mikolajczyk, R., Naydenova, V. (2013). Which decision-making styles are connected with better mental health? *EHPS 2013 abstracts, Psychology & Health*, 28:Sup1, 170-171.
- Benka, J., Orosova, O., Petkeviciene, J., Lukács, A. (2013). Self-determination and goal directed behavior in relation to alcohol use and well-being of university students: International study SLICE. *EHPS 2013 abstracts, Psychology & Health*, 28:Sup1, 66.
- Benka, J., Orosova, O. (2014). Can be problematic internet use explained by deficiencies in self-regulation and lack of autonomous functioning? *Fifth EUSPR Conference and Members' Meeting, 16-18 October 2014, Palma de Mallorca, Majorca*.
- Berinšterová, M., Benka, J., Orosová, O., Petkeviciene, J., Lukács, A. (2013). Social support, the importance of religious belief and alcohol use among university students: an international study SLICE. *EHPS 2013 abstracts, Psychology & Health*, 28:Sup1, 173.
- Berinšterová, M. (2015). Efektívnosť školského programu univerzálnej prevencie „UNPLUGGED“. Dizertačná práca. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Filozofická fakulta.
- Berinšterová M., Orosová O. (2014). Supportive adults and meaningful participation and their relationship to alcohol use among adolescents. In: *Health promotion - Self-care - Risk-taking behavior prevention = Podpora zdravia - Starostlivosť o seba - Prevencia rizikového správania (s. 197-201)*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. ISBN 9788081522154.
- Berinšterová, M., Orosová, O., Gabrhelík, R. (2014). "Unplugged" program in Slovakia. An association between perceived risk of substance use and program non/ participation. In: *Is an announce of prevention still worth a pound of cure? The economics and value of prevention: 5th International conferencie and Members Meeting : Palma de Mallorca, Spain, October 16-18, 2014 (s.23)*. Palma de Mallorca: EU SPR, 2014.
- Berinšterová, M., Gajdošová, B. Orosová, O., Gabrhelík, R. (2014). Efektívnosť programu Unplugged vzhľadom k rodovým zvláštnostiam v sebaúcte medzi dospelými. In: *(Ne)bezpečná škola! A pro koho? : XI. ročník Česko-slovenské konference Primární prevence*

rizikového chování : Praha, 18.-19.11.2014 : sborník abstrakt (s.58). Praha : Magistrát hlavního města Prahy

Berínšterová, M., Orosová O., Miovský, M. (2014a). Smoking among early adolescents in Slovakia - Individual and contextual factors. *European Journal of Public Health*, 24, suppl. 2, s. 239. - ISSN 1101-1262.

Berínšterová, M., Orosová, O., Miovský, M. (2014b). Podporné vzťahy v prostredí a frekvencia užívania alkoholu u žiakov základných škôl. Mediačný efekt sebakontroly Sociálne procesy a osobnosť 2014. Človek a spoločnosť: zborník abstraktov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej v dňoch 18. a 19. septembra 2014 v Starej Lesnej (s. 60-61). Košice : Spoločenskovedný ústav SAV v Košiciach.

Brutovská, M., Berínšterová, M., Orosová, O., Jurystová, L. (2014). Deskriptívne normatívne presvedčenia, očakávané dôsledky konzumácie alkoholu a konzumácia alkoholu medzi dospelými. Sociálne procesy a osobnosť 2014. Človek a spoločnosť: zborník abstraktov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej v dňoch 18. a 19. septembra 2014 v Starej Lesnej (s. 60-61). Košice : Spoločenskovedný ústav SAV v Košiciach.

Brutovská M., Berínšterová M., Orosová O. (2014). Ako normatívne presvedčenia a očakávané dôsledky konzumácie alkoholu prispievajú ku konzumácii alkoholu slovenských dospelých? In: Health promotion - Self-care - Risk-taking behavior prevention = Podpora zdravia - Starostlivosť o seba - Prevencia rizikového správania (s.226 – 233). Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. ISBN 9788081522154.

Brutovská, M., Orosová, O., Kalina, O., Petkeviciene, J., Lukács, A. (2013). Normative beliefs, social support and alcohol consumption among non/risk alcohol consumers - a longitudinal study. *EHPH 2013 abstracts, Psychology & Health*, 28:Sup1, 178.

Gajdosova, B., Orosova, O., Janovska, A., Benka, J. (2013). Intra/interpersonal factors of binge drinking, smoking tobacco cigarettes and problematic internet use among Slovak university students. *EHPH 2013 abstracts, Psychology & Health*, 28:Sup1, 216.

Hricova, L., Orosova, O., Janovska, A., Kopunicova, V., Gajdosova, B. (2013). Evaluation of a brief drug use prevention program among Slovak University students. *EHPH 2013 abstracts, Psychology & Health*, 28:Sup1, 230.

Janovská, A., Orosová, O., Jurystová, L. (2014). Rizikové správanie vysokoškolákov v kontexte vybraných sociodemografických charakteristík – porovnanie štyroch krajín v rámci medzinárodnej štúdie SLiCE. *Adiktologie*, 14(2), 134-144.

Janovská, A., Orosová, O., Berínšterová, M., Gajdošová, B. (2014). Factors linked to alcohol drinking of juveniles. *International Psychological Applications Conference and Trends 2015 (InPACT)*, 2nd-4th May 2015 in Ljubljana, Slovenia.

Kalina, O., Orosova, O., Sebena, R., Kriaucioniene, V., Lukács, A. (2013). Role of self-regulation and life optimism on sexual risk behaviour among young adults from Slovakia, Hungary and Lithuania. EHPS 2013 abstracts, Psychology & Health, 28:Sup1, 235.

Kopunicova, V., Orosova, O. (2013). Stress, depression, personality and problematic internet use among Slovak university students. SLiCE study. EHPS 2013 abstracts, Psychology & Health, 28:Sup1, 241.

Orosova, O., Benka, J., Kopuničová, V., Kriaucioniene, V. (2013). Social support and problematic internet use among university students in three EU countries: A longitudinal study. EHPS 2013 abstracts, Psychology & Health, 28:Sup1, 284.

Orosova, O., Berinsterova, M., Gajdosova, B., Janovska, A. (2014). Can parental monitoring and the unplugged program contribute to a change in alcohol consumption among adolescents? InPact 2015, International Psychological Applications Conference and Trends, 2 to 4 May, Ljubljana, Slovenia.

Orosová, O., Gajdošová, B., Janovská, A., Berinšterová, M., Gabrhelík, R. (2014). Normatívne presvedčenia, rodičovská kontrola a fajčenie cigariet medzi školákmi slovenských základných škôl. XI. ročník konferencie PPRCH (2014). (Ne)bezpečná škola! A pro koho? 18. – 19. 11. 2014, Praha.

Orosová, O. Berinšterová, M., Benka, J., Gabrhelik, R. (2014a). The short-term effect of the Unplugged Prevention Intervention among Slovak school population. In: Is an anonunce of prevention still worth a pound of cure? The economics and value of prevention: 5th International conferencie and Members Meeting : Palma de Mallorca, Spain, October 16-18, 2014 (s.23). Palma de Mallorca: EU SPR, 2014.

Rosová D. Berinšterová M. Orosová O. (2014). Use of legal drugs among adolescents: gender, perceived risks and age of first use. In: Health promotion - Self-care - Risk-taking behavior prevention = Podpora zdravia - Starostlivosť o seba - Prevencia rizikového správania (s. 208 – 2013). Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. ISBN 9788081522154.

Sebena, R., Orosova, O., Bavolar, J., Petkeviciene, J., Lukács, A. (2013). Are self-regulation skills and depressive symptoms predicting reduce in alcohol use among university students? EHPS 2013 abstracts, Psychology & Health, 28:Sup1, 308.

Souček Vaňová, M., Berinšterová, M., Orosová, O. (2014). Normatívne presvedčenia a užívanie alkoholu medzi dospelými. In Psychologia Cassoviensis Prevencia rizikového správania – Podpora zdravia – Starostlivosť o seba. Zborník abstraktov vedeckej konferencie v dňoch 4. – 5. decembra 2014 v Košiciach.

Navštívte tiež <http://www.eudap.net/>.